

NECÂTÎ'NİN ŞİİRLERİNDE ATASÖZLERİNİN KULLANIMI

MİNE MENGİ*

Atasözleri deyimlerle birlikte dil varlığımızın önemli bir bölümünü meydana getirirler. Yazı dilimizde, en eski eserlerden bu yana atasözlerinin kullanıldığını görüyoruz.¹ Divan şiirinde, atasözlerini kullanmak Divan şiir geleneğinin bir parçasıdır. Eski şairlerimiz, kişisel anlayış ve zevklerine göre değişen oranlarda olmak üzere az ya da çok divanlarında atasözlerine yer vermişlerdir.

Sâfi mahlasıyla şiirler yazmış olan Yıldırım Bayezid'in veziri Kasım Paşa'nın, Anadolu'da şiire atasözlerini sokan ilk şair olduğu söylenir. Nitekim, eski edebiyatımızın bilinen ilk şuara tezkirelerinden birinin sahibi olan Kastamonulu Latîfi, "Şu'arâ-yı Rûm'da meselgûyluk evvelâ andan sâdir olmuş ve Necâtî Beg'de kemâlin bulmuşdur."² cümlesiyle şair Sâfi'ye ayırdığı bölümde bu görüşü doğrular. Necâtî döneminin yani onbeşinci yüzyılın ileri gelen bilginlerinden, aynı zamanda şair olan Mevlânâ İshak da eski şiirimizde atasözlerine dikkati çekecek derecede yer veren iki şair olarak Sâfi ile Necâtî'yi gösterir.

Şi'rûñ dilersenñ okına makbûl-ı halk ola
Sâfi Necâtî şi'ri gibi pür-mesel gerek³

Onbeşinci yüzyılda Divan şiirinin ustalarından Necâtî'nin, atasözleri, deyimler ve halk tabirlerine olan düşkünlüğü ve onları

* Prof. Dr. Mine Mengi, Çukurova Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Adana.

¹ Elde bulunan ilk yazılı belgelerden yani Orhon Anıtları'ndan itibaren atasözlerinin varlığına rastlıyoruz. Onbirinci yüzyılda Karahanlılar döneminde özellikle Divânü Lugâti't-Türk'te atasözleri önemli yer tutmakta. Ancak, bu yazımızda Necâtî Divanı'ndaki atasözleri üzerinde durmak istediğimizden atasözlerinin edebî metinlerdeki tarihî gelişimine daha fazla değinmeyeceğiz. Bu konuda etraflı bilgi için bkz., Şükrü Elçin, Türk Dilinde Atalar Sözü, Halk Edebiyatı Araştırmaları, Ankara 1977, s. 137-150, Güvâhî, Pend-nâme, hazırlayan Mehmet Hengirmen, Ankara 1983, s. 8 vd.

² Latîfi. *Tezkire-i Latîfi*. İstanbul 1314, Sâfi mad. s. 219.

³ Latîfi. *Tezkire-i Latîfi*. İstanbul 1314, Necâtî mad. s. 326.

şiiirde kullanmakta gösterdiği başarı, şairin edebî kişiliğinin en göze çarpan yanlarından biri belki de en belirginidir. Hakkında bilgi veren kaynakların hemen hepsi, onun, şiiir dilinde atasözlerini anlatım aracı olarak kullanan eski şairlerimizin başında geldiği konusunda görüş birliği içerisindeyler. Sehî Tezkiresi'nde "Tarz-ı gazelde hûb ve tarika-i meselde mergûb . . ." ⁴ denilerek, Necâtî'nin gazel tarzında ve atasözlerini şiiirde kullanma yolunda takdir gördüğü belirtilir. Latîfî de şairin atasözlerini kullanmakta gösterdiği üstünlüğü, "Durûb-ı emsâlde müteferrid ve muhterî . . . Nükte-şinâsân-ı fûnûn u 'ulûm mesel-gûyluğı cihetinden icmâ u ittifâk üzre aña Tûsî-i Rûm ve melikü's-şu'arâ dimişlerdür". ⁵ sözleriyle ifade etmiştir. Böylece Latîfî, Necâtî'yi atasözlerini kullanmakta yalnızca emsallerinden üstün görmekte kalmamış, ayrıca onu bu tarzın başlatıcısı olarak da kabul etmiştir. Onaltıncı yüzyılın ünlü tezkire yazarlarından Kınalızade Hasan Çelebi de şairin şiiirde atasözlerini kullanma (mesel-gûyluk) da diğer şairlerden daha başarılı olduğunu belirttiikten sonra, babası Ali Çelebi'nin söylediği beyiti vererek bu görüşünü destekler. ". . . irâd-ı meselde şu'arâ vü bülegâ-yı cihândan fâ'ik idüği nûr-ı âfitâb-ı magrib ü maşrik gibi lâmi' ü şânkıdır. Tarz-ı gazelde cihânun vâhidi ve tavr-ı meselde zamânun ferîdi olduğına merhûm vâlidün bu kelâmı şâhiddür.

Haşre dek her şâ'ir ü kâmil dise şî'r ü gazel
Gelmeye kimse Necâtî gibi mâhir fi'l-mesel" ⁶

Kronolojik sıraya göre daha sonra yer alan diğer tezkirelerin söyledikleri de yukarıda yazılanlara benzer. Kısacası, eski kaynakların hemen hepsi Necâtî'nin, atasözlerini şiiir dilinde kullanmakta gösterdiği başarıya değinirler. Tezkirelerin yanı sıra şair hakkında bize bilgi veren yeni kaynaklarda da Necâtî'nin edebî kişiliğinden söz edilirken, onun atasözlerini şiiirde kullanma merakına yer verilerek bu merak şairin şiiir dilini Türkçeleştirme, halka halkın diliyle seslenme istek ve çabasının bir görünümü olarak değerlendirilir. Biz daha genel bir yaklaşımla şairin atasözlerini şiiir dilinin hizmetine sunma nedenleri üzerinde duralım.

⁴ Sehî, *Heşt-Behişt*, İstanbul 1325, Necâtî mad., s. 196.

⁵ Latîfî, *Tezkire-i Latîfî*, İstanbul 1314, Necâtî mad., s. 325.

⁶ Kınalızade Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, cilt 2, Ankara 1981, s. 971.

Atasözlerimizin hemen akla gelen en belirgin özelliklerinden biri kısa ve özlü olmaları, az sözle çok şey anlatmalarındır. Atasözlerinin kısa ve özlü anlatıma yer vermesi dilimizin kısa ve somut anlatımdan yana olan yapısal özelliğiyle uyuşmaktadır.⁷ Ancak, atasözlerinin azla özü vermesi, özellikle şiirin yapısına uygun düşmektedir. Çünkü şiir de az sözle öz söylemeyi gerektirir. Hele eski şiirimizde beyit bütünlüğünün olması yani anlamın beyitte bitmesi ya da bir başka deyişle beyitin kendi kendine yetmesi şairi ister istemez az ve özle çok şey anlatma ustalığına götürmüştür. Şiirde çözülecek düğüm, açılacak sihirli kutu beyittir. Atasözleri, beyitte düğümlenen anlamın çözülmesinde önemli rol oynarlar. Çünkü, bir manzumede beyitleri ard arda sıralayan Divan şairi, beyit içinde sağlam bir mantık yapısı kurmak zorundadır. Bunu çoğu zaman madem ki, meğer ki, halbuki, şöyle ki, ol sebepten gibi bağlantularla yapar. Düşüncesini beyit içinde geliştirip bir sonuca vardırır. Atasözlerinin görevi de çoğu zaman burada ortaya çıkar. Onlar deyimlerle birlikte, okuyanı esas anlama götürmekte, beyit içinde bir neden sonuç ilişkisi kurmakta yardımcı olurlar. Yani, bir başka deyişle, şiir dilindeki atasözleri beyit içerisinde birikmiş şiiri birden açiverirler. O halde, Necâtî'nin şiirlerinde atasözlerine sıkça rastlanmasının önemli nedenlerinden biri eski şiirlerimizin yukarıda sözünü ettiğimiz temel güzelliğinden kaynaklanmaktadır.

Öte yandan daha önce de belirttiğimiz gibi, Necâtî'nin Divanında atasözlerine ayrı bir yer vermesi, onun, Türkçeyi şiir dilinin hizmetinde kullanma isteğiyle yakından ilintilidir. Nitekim onbeşinci yüzyılda, yalnız Necâtî'de değil, Necâtî başta olmak üzere bu yüzyılın şairlerinden çoğunda atasözlerinin kullanıldığı dikkatimizi çekiyor. Türkçe kelimelerden redif ve kafiye yapımının yanı sıra Türkçe tabirlerle atasözlerinin şiirde sık kullanımı bu dönem şairlerinin şiir dilini Türkçeleştirme çabalarının bir görünümü olarak değerlendirilmelidir. Şiirlerinde oldukça sade bir dil kullanmış olan Necâtî'nin de atasözlerinin kullanımına ağırlık vermesi onun, büyük kitlenin yani halkın dilini benimsemiş olmasından kaynaklanır. Böylece o, kullandığı kelimeler, tabirler, deyimler ve atasözleri aracılığıyla halkın dilini herhangi bir zorlama izlenimi olmaksızın şiir dili yapmayı başarmıştır.

⁷ Etraflı bilgi için bkz., Doğan Aksan, *Anlambilimi ve Türk Anlambilimi*, Ankara 1971, s. 163 vd.

Atasözlerinin bir başka özelliği de toplumun inançlarıyla davranış biçimlerini aktarma aracı olarak kullanılabilmesidir. Halkın yüzyıllar boyu geçirdiği tecrübeler ve bu tecrübeler sonucu yaratılmış olan inanış ve geleneklerin izlerini buluruz onlarda. Bu nedenle de halk üzerinde etkili ve inandırıcıdır. Atasözlerinin bu özelliği şaire, kısa ve özlü olması gereken şiirsel anlatımda kolaylık sağlar. Şairin, anlatımı zor olan durumları, çoğunluğun bilip inandığı güçlü sözlerle, canlı imajlar yaratarak anlatmasını kolaylaştırır. Necâî'nin atasözlerinden şiirde yararlanmasının bir nedeni de bu hususla ilgilidir. Yani o da, atasözleri aracılığıyla ya kendisinin vermek istediği bir düşünceyi ya da toplumun herhangi bir tutum ve davranışını kanıtlamak, kısacası özel ya da genel bir görüşü güçlendirip sağlamlaştırmak ister. Amaç, söylenmek istenene halka mal olmuş bir sözle tanıklık ederek onu daha kandırıcı, daha etkileyici hale getirmektir.

Üzerinde durulması gereken bir başka husus da atasözlerimizin şiirde okuyanı uyarma, okuyucuya yol gösterme aracı olmalarıdır. Necâî, atasözlerini çoğu zaman “Bu meseldür ki . . .”, “Dirler ki . . .” ya da “bilürsün” gibi ibarelerden sonra kullanarak okuyanı uyarma, söylemek istediğinin daha kandırıcı olmasını sağlama amacını açıkça vurgular. Şairin bu ibareler olmaksızın, atasözünü tek başına verdiği beyitler de vardır. Nasıl kullanılmış olurlarsa olsunlar, Necâî'nin atasözlerinin kullanımına ağırlık vermesinin nedeni buraya kadar da söylemeğe çalıştığımız gibi, şairin elden geldiğince çok sayıda okuyucuya seslenme, yani halka inme istek ve çabasıyla bağlantılıdır. O, şiirde okuyucunun tanıdığı, bildiği, inandığı sözleri kullanarak halka kendi diliyle seslenmeğe çalışmıştır.

Son olarak, atasözlerinin şiir dilinde kullanımıyla ilgili bir başka hususu daha belirtelim. Bilindiği gibi, şiirde, özellikle Divan şiirinde, gerçeğin yalın olarak verilmesi yeterli değildir. Amaç, söylenmek isteneni, olabildiğince renkli ve canlı söylemektedir. Şair bu amaca ulaşmak için edebî sanatlardan yararlanır. Anlam güzelliğinin ortaya çıkmasında, edebî sanatların olduğu kadar atasözleriyle deyimlerin de katkısını unutmamak gerekir. Yani atasözleri ve deyimler, şiirde anlamın süslenip zenginleşmesine yardımcı olurlar. Bundan dolayı, atasözlerini şiir içinde kullanmak Divan şiir geleneğinin bir parçası olagelmıştır. Öyleki şiirde atasözünü kullanmaya edebî sanatlar arasında yer verilerek adına “irsâl-i mesel” denmiştir. Öyleyse, yukarıda saydığımız nedenlerle birlikte Necâî'nin atasözlerine düş-

künlüğünü, onun bir irsal-i mesel ustası olarak kendisini kanıtlama isteğine de bağlayabiliriz. Şimdi de Necâtî Divanı'nda geçen atasözlerine yer vererek şairin bu atasözlerini nasıl kullandığına bakalım:

Divanda rastladığımız atasözleri ile ilgili olarak dikkat çeken bir husus atasözlerinin çoğunun, günümüzde kullandığımızdan farklı sözdizimi ve kelime yapısı içerisinde kullanılmış olmasıdır. Aşağıdaki beyitlerde geçen atasözlerinin bilinen kuruluşlarından daha değişik bir cümle kuruluşu içerisinde verildiğini görüyoruz.

Egerçi ağır olur taş kopduğu yerde
Sitâre var ki akîki ider Yemen'de garîb (24/3)⁸
(Taş düştüğü yerde ağırdır. Taş yerinde ağırdır.)⁹

Meyl it gözüm yaşına eyâ serv-i hoş-hırâm
Dirler ki eyle iyüğü âb-ı revâna at (33/4)
(İyilik et denize at, balık bilmezse Halik bilir.)

Nâle kıl kim alasin nâ-merd dünyâda murâd
Ana süd virmez Necâtî tâ kim oylan aqlamaz (240/7)
(Ağlamayan çocuğa meme vermezler.)

Benüm sevüm ne virür sende himmet olmayıcak
Neye yarar iki başdan mahabbet olmayıcak (275/1)
(Muhabbet iki baştan olur.)

Nola benden kapuâ var ise yirden gökce fark
Olmaz ey Mısır-ı melâhat 'âşîka Bagdâd ırag (264/5)

Dil-dâra senden olur ise bu'd-ı maşrı kayn
Sa'y it gönül ki 'âşîka Bagdâd ırag degül (335/2)
(Âşîka Bağdat uzak değil. Âşîka Bağdat sorulmaz.)

Hâlün cefâyı hüşe-i zülfünden öğrenür
Üzüme göre kararur ey bî-vefâ üzüm (360/5)
(Üzüm üzüme baka baka kararır.)

⁸ Örnekler, "Necâtî Beg Divanı, baskıya hazırlayan Ali Nihad Tarlan, İstanbul 1963". ten alınmış olup beyitlerin yanında önce gazel numarası, daha sonra da beyit numarası verilmiştir.

⁹ Beyitler içerisinde örnek olarak verdiğimiz atasözleri, günümüz Türkçesindeki kullanımlarıyla parantez içinde gösterilmiştir. Bkz. Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, cilt 1, TDK Yayını, Ankara 1981.

Emîn olma gönül hicrândan ineñ
 Bilürsen *dost olmaz eski düşmen* (385/1)
 (Eski dost düşman olmaz.)

Gök yüzini gözetme gurûr-ı cemâl ile
Kalmaz bilürsin ey yüzi hûrşid *yerde âh* (537/4)
 (Ah yerde kalmaz. Mazlumun ahı yerde kalmaz.
 Kimsenin ahı kimsede kalmaz. Mazlumun ahı indirir şahı).

Ey Yûsuf-ı gül-çihre meseldür atalardan
 Kim *düşmen için kuyu kazan kaza boyunca* (475/2)
 (Kişi kazdığı kuyuya kendi düşer.)

Sen turub sofî yüzün ekşitdiğünden kime ne
Acıdur bî-çâre *yavuz sirke kendü kabını* (632/6)
 (Keskin sirke küpüne zarardır.)

Vâiz sözine isteyen elbette 'ilâcı
 Mey nûş idegörsün ki *basar acıyı acı* (640/1)
 (Acıyı acı bastırır.)

Necâtî Divanı'nda rastladığımız kimi atasözleri de bugün kullandığımızdan oldukça farklı şekillerde geçmektedir. Aşağıda örneklerini vereceğimiz bu atasözlerinin, dünkü ve bugünkü kullanımları arasında, anlam benzerliğinden yararlanarak çağrışım yapabiliyoruz.

Kimden tutar imiş yüzün rakib
Kendüzi itdi kime ne kendü kazancıdur (89/5)

Ben güneş-kârı bu gün men' itme sofî içmeden
 Kim *sorulmaz kimseden yarın günâhı kimsenin* (300/3)

Şarâb-ı la'î-i dilberden beni men' itme ey nâsîh
 Saña ne *her kişi ne ider ise kendü cânına* (522/2)
 (Her koyun kendi bacağından asılır. Herkes ne ederse kendine eder.)

Söze uymaz diyü siz baña delü dimen kim
İşini gayra inanmaz kişi uslu olıcak (278/7)
 (El elin eşeğini türkü çağırarak arar. El elin nesine gülererek gider yasına.)

Gerçi gül-zâr-ı cihânda *gül olur hâra yakın*
 Hak ırag eylesün andan ki ola agyâra yakın (415/1)
 (Gül dikensiz olmaz.)

Âdem olmazmış Necâtî kişi göğçek ton ile
 Rengi hûb olmak gidermezmiş za'afân acısın (420/7)
 (Eşeğe altın semer vursalar yine eşektir.)

İki 'âlemde Necâtî saña bir yâr yiter
Ber-murâd olmaz ol iş anda ki server çoğ olur (110/6)
 (İki baş bir kazanda kaynamaz.)

Yukarıda verdiğimiz örneklerde, atasözlerimizin hemen her zaman bilinen ve kullanılan cümle kuruluşlarının değişikliğe uğradıklarını görüyoruz. Oysa atasözlerimiz kalıplaşmış sözlerdir. Yani dilimizde kullandığımız deyim ve atasözlerinin değişmez kalıpları vardır. Bir deyim ya da atasözünün bünyesindeki kelimelerin kendilerinin ya da yerlerinin değişmesi gelenekten değildir. Ne var ki atasözlerinin alışageldiğimiz, kullanageldiğimiz söz diziminin şiirde bozulduğunu görüyoruz. Durum Necâtî'nin şiirlerinde de farklı değil. Necâtî Divânı'ndaki atasözleri de az ya da çok değişikliğe uğrayarak, bugünkünden farklı bir düzen içerisinde verilmiştir. Bu özellik ilk bakışta vezin gereği gibi görünüyor. Şiirde atasözü kullanımı sırasında atasözünün bilinen sözdiziminde değişiklik yapılmasının vezinden kaynaklanan bir nedene bağlanması doğal olmakla birlikte, bu özellik atasözleri ile deyimlerin tarihî gelişimleri sırasında geçirdikleri bazı değişimlerin işareti olarak da kabul edilmelidir. Bir başka deyişle, günümüze gelinceye kadar kimi atasözleri değişmiş, günümüzde yeni bir biçim kazanarak kullanıma girmiş ya da zaman içerisinde atasözünün değişik birkaç kalıbı kullanılır olmuş ve günümüzde bu birkaç kalıptan yalnız birinin kullanımı kalmıştır.

Necâtî Divânı'nda yer alan atasözlerinin bir kısmı da Türkiye Türkçesindeki kullanımlarıyla ya da ona yakın sözdizimiyle geçmektedirler. Bu tür atasözlerine Divan'dan seçtiğimiz aşağıdaki örnekleri verelim:

Kendüyi ta'rif idermiş müşg-i ter
Öksüz oğlan göbeğin kendü keser (164/1)

Ol günden irse tîr-i gam olma dilâ melûl
Gökden ne yagdı kim anı yir itmedi kabûl (329/1)

Hatt-ı ruh-ı yâr ehl-i mahabbet ecelidür
Gâfil yürüme aç gözünü gün gicelüdür (102/1)

Gönlüme zülfi gamı güç gelür öğrenmemegin
Bu meseldür ki *bulut bilmezse yükdür* dirler (111/5)

Bu meseldür dostum *sag baş yadug istemez*
Bir zevâli var kapuñ hôrşîd-i hâver yasadadur (150/6)

Seng-i cefâyı yazmaz urur çarh-ı bî-vefâ
Ben mu'tekid aña ki *başa yazılan gelür* (170/5)

Necâtî ser-hoş olur zâhid olamaz yârân
Meseldürür ki *ere bir hüner yiter* dirler (190/6)

Yalunuzluk bir Allâh'a yaraşur
Göñül sen girye ile âh ile ol (341/2)

Necâtî Divam'nda atasözlerinden başka şairin kendine ait olan ya da halk arasında bilinip kullanılmakla birlikte atasözü niteliği taşımayan veciz sözlere de yer verilmiştir. Bu sözlerin önemli bir kısmı, toplum hayatındaki çeşitli inanışları, davranış ve gelenekleri yansıtmaktadır. Bunlarla da tıpkı atasözlerinde olduğu gibi şaire, daha önce söz konusu ettiği ya da daha sonra söyleyeceği düşünce ve görüşleri rahat bir biçimde anlatabilme olanağı sağlanır. Yani bu sözler de konuları açıklayıcı, aydınlatıcı, onlara tanık olucu niteliktedir. Öte yandan, Necâtî'nin kullandığı halk tabirlerinin, atasözleriyle deyimlerin yanı sıra, şairin anlatımına çekicilik kazandırdıklarını da burada belirtmekte yarar var. Şimdi, Divanda rastladığımız bu türden sözlere örnek verelim:

Gönlümü ber-dâr iderseñ benlerüñle zülfe sal
Suçluyu âdet budur kim asdururlar kâfere (449/6)

Gide mi ey seng-dil zülfüñ hayâli sineden
Çün bilürsin *muhkem olur kâfir itdügi bînâ* (1/4)¹⁰

Kuyuna varup rakîp ölmek dilermiş dostum
Ne doñuz kurbân olur ne cennete girer eşek (327/4)

Sen baña gelmek ba'id ü ben saña varmak muhâl
Kim *hümâ inmez yire konmaz kebüter Ka'beye* (456/4)

¹⁰ Necâtî şiirlerinde Hıristiyanlıkla ilgili telmih unsurlarına zaman zaman yer vermektedir. Bu özellik diğer Divan şairlerinde de bulunmakla birlikte Necâtî'deki kadar sık ve çeşitli değildir. Bu durumu şairin devşirme oluşunun işareti olarak değerlendirmeliyiz.

Niçün ahşamlarsın agyâr ile ey bedr-i temâm
Seg bilürsün ki meh-i tâbâna olmaz âşinâ (17/6)

Zülfün kohusu ile olur mu'teber nesim
Mergûb olur müsâfir olan armagan ile (448/3)

Cân işigüne dil ser-i zülfüne çekdi raht
Ey dost himmet eyle ki yâ taht ola yâ baht (32/1)

Dil sevinür yanaguında hat-ı hoş-bû olıcak
Ugrınun günü dogar ay karañu olıcak (278/1)

Gamzeñ okları yagarken cân virürin ölmege
Her kişi anı bilür kim hâb-ı bârân tattludur 144/7

Cevr eyleme kim vasl günü utanısarsın
Mîve gelecek serv-i dil-ârâyı kımarlar (155/4)

Yüzün görüp sevinenler saçundan aglamasun
Ki tañladan gülen akşama dek güler dîrler (190/2)

Yukarıdaki örneklere baktığımızda atasözlerinin çoğunda olduğu gibi, tabirlerin de beyitlerin ikinci mısralarında yer aldıkları görülüyor. Böylece şair, beyit bütünlüğü içerisinde söylemek istediğini açabilmekte, ilk mısraıda verilen görüşü belirtilen durumu kanıtlatabilmektedir. Kısaca yukarıda örneklerini verdiğimiz veciz sözler aracılığıyla da anlam açıklığa kavuşturulmakta, söylenmek istenen daha kolay bir şekilde vurgulanmaktadır.

Görüldüğü gibi Necâtî, bir yandan atasözlerine şiirde önemli ölçüde yer verirken, öte yandan da atasözlerini andıran bilgece söylenmiş sözler kullanmıştır. Hakîmane edalı bu sözlerin kimileri halkın bilip kullandığı sözler olmalıdır. Kimileri de şairin kendisine aittir. Ne var ki bu sözlerin hangilerinin şairin kendisinin hangilerinin halkın malı olduğunu kestiremiyoruz. Eski metinlerin önemli bir bölümünün taranması ve Necâtî'de geçen bu sözlerin varlığına onlarda da rastlanmasıyla sorun aydınlığa kavuşturulabilir.

Necâtî Divanı'nın en hacimli bölümünü meydana getiren gazellerine baktığımızda onların çoğunun lirik tarzda söylenmiş olduklarını görürüz. Âşıkane edalı gazellerin yanı sıra, şairin hayat tecrübesini ve dünya görüşünü ortaya koyan gazelleri ya da beyitleri de sayıca az değildir. Gerek lirik gerekse hakîmane tarzda söylediği beyitleri Necâtî başarıyla atasözleri ve benzeri sözlerle süsler. Böylece, şair

söyleyeceğini hem daha rahat açıklayıp daha kandırıcı hale getirmiş hem de okuyucuyu kısa yoldan ve etkili bir şekilde uarmayı başarmıştır. Yani, şair, atasözleri ve deyimleri oldukça sık kullanarak bir yandan diyeceğini az ve öz söylemiş, okuyucuyu hem inandırmış hem uarmış, öte yandan da şiirin gereği olan renkli ve canlı anlatımı sağlayabilmiştir. Şairin kendisinin de,

Bildüm Necâtî şî'rüne şöhret viren nedür
Rengîn hayâl ü şîve ile hûb edâsıdur (171/7)

diyerek belirttiği gibi, şiirinin ün kazanmasında hayal ve söyleyiş renkliliği ile üslup güzelliğinin katkısı büyüktür. Şiirinde bu niteliklerin bulunmasında da şüphesiz deyimleri, atasözlerini ve halk tabirlerini kullanmaya gösterdiği düşkünlüğün payı vardır. Sözü, Necâtî'nin eski şiirimizde gelmiş geçmiş şairler arasında "ırsal-i mesel ustası" olarak kendini kanıtlamış bulunduğunu söyleyerek bağlayalım.